

A Sociolinguistic Study of Some Turkmen Tribal Names in Tal Afar

Mohammed Abdulghani Elias

General Directorate of Education of Nineveh, Al-Bayraq Secondary School for Turkmen Education

Received: 16/10/2025

Accepted: 08/04/2026

Corresponding author:

Mohammedalabbas192@gmail.com

Doi:

<https://doi.org/10.36586/jcl.2.2026.0.54.0249>

Abstract

This study aims to examine the Turkmen tribal names in the Tal Afar region from a precise sociolinguistic perspective. The study focuses particularly on the effects of Arabization policies adopted by successive Iraqi governments after 1920 on Turkmen identity, linguistic memory, and cultural continuity. In this context, tribal names are more than labels, but they are significant indicators of collective identity, historical affiliation, and means of cultural resistance. The data set of the study consists of 41 tribal, clan, and family names identified in Tal Afar. These names were analyzed based on historical documents, oral sources, and field data, with particular attention to the periods and administrative practices during which authorities attempted to Arabize names. The findings indicated that authorities tried to replace many of the names which were of Turkmen origin with official Arabic ones; however, the Turkmen community continued to use its traditional names in daily life, rejecting the forced change. In addition, the phonetic changes that occurred in these names under the impact of the Arabic language were analyzed, while noting the continuity of the original structure in the popular usage. The study arrives at the conclusion that Turkmen tribal names in Tal Afar are not just markers of identity, but also significant symbols of cultural resistance. This emphasizes the essential role of these names in preserving Turkmen identity and ensuring the continuity of their linguistic and cultural heritage.

Keywords: Turkmen, Tal Afar, tribal names, Arabization, language policy.

Türkmen Telafer'in Bazı Aşiret Adlarında Sosyolinguistik Bir İnceleme

Mohammed Abdulghani Elhas

Ninova Eğitim Müdürlüğü, El-Bayrak Türkmen Lisesi

Özet

Telafer ilçesinde yaşayan Türkmen aşiretlerinin adlarının sosyolinguistik perspektiften incelendiği bu çalışma; özellikle 1920 sonrası Irak'ta farklı siyasal rejimler tarafından uygulanan Araplaştırma politikalarının Türkmen toplumunun kimliği, dilsel belleği ve kültürel sürekliliği üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Aşiret adları, yalnızca birer adlandırma unsuru değil, aynı zamanda kolektif kimliğin, tarihsel aidiyetin ve kültürel direnişin önemli göstergeleri olarak ele alınmıştır. Araştırmanın veri setini Telafer'de tespit edilen 41 aşiret, kol ve aile adı oluşturmaktadır. Bu adlar; tarihsel belgeler, sözlü kaynaklar ve saha verileri ışığında incelenmiş; hangi dönemlerde ve hangi idari uygulamalar çerçevesinde Arapçalaştırılmaya çalışıldığı analiz edilmiştir. Başlangıçta Türkçe kökenli olan birçok aşiret adının resmî kayıtlarda Arapça biçimlerle değiştirilmek istendiği, ancak Türkmen halkının bu değişiklikleri büyük ölçüde benimsemediği ve geleneksel adları günlük yaşamda kullanmaya devam ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca, adlarda gözlemlenen fonetik değişimlerin Arapçanın etkisiyle şekillendiği, buna rağmen yerel kullanımın özgün yapısını koruduğu görülmüştür. Türkmen toplumunun dilsel ve kültürel sürekliliğini anlamaya yönelik araştırmalara katkı sunmayı hedefleyen bu çalışmada; Telafer Türkmen aşiret adlarının, kimlik inşası ve kültürel direniş bağlamında önemli bir işlev üstlendiği ortaya konulmuş; bu adların Türkmen kimliğinin korunmasında merkezi bir rol oynadığı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkmenler, Telafer, Aşiret Adları, Araplaştırma, Dil Politikası.

Giriş

Aşiret (Arapça: “العشيرة” / El-Aşira), Arapçada kabile yapısının en küçük birimi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, baba, oğul ve torunların bir arada yaşadığı geniş aile topluluğu şeklinde anlaşılmaktadır. Türkçede ise “aşiret” kelimesi, salt aileyi ifade etmekten ziyade, daha geniş bir sosyal ve toplumsal örgütlenmeyi, yani oymak veya kabile benzeri bir yapıyı kapsamaktadır. Benzer şekilde, Arapçada büyük toplulukları ifade eden “kabile” (qabīla) terimi, Türkçede “aşiret” ile eşdeğer bir büyüklüğü ve toplumsal hiyerarşiyi yansıtmaktadır (Güngör, E.,1997, s. 56). Bugün Irak’ta, Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, bu aşiretlerin izlerine ve kültürel kalıntılarına rastlanmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan Türkmen topluluklarının aşiret, soy ve aile adları, yalnızca il, ilçe, kasaba ve köy isimlerinde değil; aynı zamanda dağ, tepe, kıraç ve akarsu adlarında da kendini göstermektedir. Dolayısıyla, coğrafi adlandırmalar aracılığıyla, bölgede tarih boyunca yaşamış Türkmenlerin varlığı ve kültürel etkisi açık biçimde izlenebilmektedir. Yapılan incelemeler, Irak’a yerleşmiş Türkmenlerin taşıdığı boy ve oymak adlarının bir kısmının Oğuz boylarından, diğer bir kısmının ise Oğuzlar dışındaki diğer Türk topluluklarından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Günümüzde Türk tarihi üzerine çalışan araştırmacılar, Türkmen terimi hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Genel kabul gören tezlerden biri, Türkmenlerin tarihi olarak bir Türk boyu oluşturduklarıdır. Ayrıca, araştırmacılar arasında üzerinde uzlaşılan bir diğer husus, bu adın 11. yüzyıldan itibaren Oğuz boylarına verildiğidir. Bu nedenle, Irak Türkmenleri bugün, ülkenin kuzeybatısından güneydoğusuna kadar geniş bir alanda yerleşmişlerdir. Türkmen varlığı, özellikle Musul’un 70 km batısındaki Telafer ve ona bağlı Evgenni kasabası, Muhallabiye kasabası gibi yerleşim birimlerinden başlayarak, Musul çevresindeki Reşidiye, Karakoyun, Selâmiye, Karayatak ve Karakoş köylerine kadar uzanmaktadır. Kuzey ve orta Irak’ta Erbil, Altınköprü, Kerkük ile çevresindeki köyler, ayrıca Tezehurmatu, Tavuk, Tuzhurmatu ve Bayat köyleri Türkmenlerin kültürel ve tarihi izlerini taşıyan önemli merkezler olarak öne çıkmaktadır. Buna ek olarak, Kifri, Hanekin, Karağan, Kızlarbât, Şahrabân, Bedre, Kazaniye ve Mendeli gibi il, ilçe ve kasabalar da Türkmen nüfusunun yoğun olarak bulunduğu alanlardandır. Kuzey Irak’taki bu yerleşim yoğunluğu, Musul başta olmak üzere Erbil, Kerkük, Salahaddin ve Diyala illerinde gözlemlenmektedir. Bunun yanında Irak genelinde olduğu gibi, başkent Bağdat da Türkmenlerin topluca yaşadığı en önemli merkezlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Krakol, A‘zamiye ve Rağibe Hatun semtlerinde yoğunlaşan Türkmen nüfusunun yaklaşık 100 bine

ulaştığı belirtilmektedir (El-Nakip, 2008, s.14). Bununla birlikte, Irak Türkmenlerinin genel nüfusu konusunda tarih boyunca sağlıklı verilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Ülkede hiçbir dönemde güvenilir bir nüfus sayımı yapılmamış olması, bu konuda ciddi bir boşluk yaratmıştır (El-Hürümüzi, 2005, s.13). Ancak 2024 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı, önceki dönemlerle kıyaslandığında daha güvenilir kabul edilmektedir. Günümüzde Irak'ın toplam nüfusunun yaklaşık 46 milyon olduğu tahmin edilmekte; resmi rakamlar kesinlik taşımamakla birlikte, ülkede en az 4–5 milyon Türkmenin yaşadığı görüşü genel kabul görmektedir. Dilbilimsel açıdan değerlendirildiğinde ise Irak Türkmen Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ağızları içerisinde sınıflandırılmaktadır. Araştırmalar, bu ağızların güneybatı Oğuz Grubu'nun batı koluna ait olduğunu göstermektedir. Genel yapı benzer olmakla birlikte, yerel farklılıklar mevcuttur (Bayatlı, 1996, s.329). Irak Türkmen ağızları 'ng' sesinin 'v'ye ve 'y'ye dönüşmesi bakımından başlıca iki gruba ayrılmaktadır: 'V' grubunun kullandığı yerler, Kerkük başta olmak üzere Erbil, Dakuk, Hanekin, Karahan, Kızlarbat, Mendeli, Şahraban ve Bedre'de yaşayan Türkmenlerdir. 'Y' grubunu temsil eden yöreler ise, şunlardır: Telaar başta olmaz üzere, Kifri, Altunköprü, Tezehurmatu, Tuzhurmatu, Beşir, Musul'un etrafındaki olan köy ve kasabalar Karakoyun, Reşidiye, Şirihan, Amirli ve Türkalan ağızları da bu gruba girer (Buluç, 2007, s.282). Irak Türkmen Türkçesinin "Y" kategorisine dâhil edilen Telaar ağızları, tarihi olarak bazı kaynaklar tarafından Çağatay Türkçesi ile kıyaslanmış olsa da, güncel dilbilim araştırmaları bu yaklaşımı doğrulamamaktadır. Telaar ağızları, Güneybatı Türkçesi kolunda konumlanmakta ve özellikle Azerbaycan Türkçesi ile belirgin bir yakınlık göstermektedir. Bu durum, Türkmenlerin tarihi göçleri ve kültürel etkileşimlerinin dil üzerindeki yansımalarını net bir biçimde göstermektedir. Ayrıca, bu ağızlar Anadolu'nun Urfa, Diyarbakır, Kars ve Van bölgelerindeki ağızlarla da kısmi benzerlikler taşımaktadır (Eroğlu vd., 2008, s.224). Kaynaklara bakıldığında, Telaar Türkmen Türkçesinin Diyarbakır'ın Bismil ilçesi ağzına hem fonetik hem de morfolojik açıdan çok yakın olduğu görülmektedir. Bu benzerlik, iki bölgenin ortak Oğuz Türkçesi mirasından beslenmesinin yanı sıra tarihi ve coğrafi etkileşimlerle de pekişmiştir. Fonetik açıdan her iki ağızda da ünlü uyumunun korunması, ünsüz ikizleşmelerinin sıkça görülmesi ve k, ğ, h, gibi tarihi ünsüzlerin yaşaması dikkati çeker. Morfolojik açıdan ise fiil çekimleri, eklerin kullanımı ve özellikle iyelik ekleri bakımından paralellik göze çarpar. Telaar ağzında kullanılan iyelik ekleri, ses değişimlerine rağmen Bismil ağzıyla büyük ölçüde aynı yapıyı göstermektedir; örneğin baba-m, baba-y, baba-yız gibi kullanımlar her iki ağızda da benzer biçimlerde yaşamaktadır. Bunun yanında geçmiş, geniş ve gelecek zaman eklerinin işleyişi ile isim tamlamalarının kuruluşu da söz konusu yakınlığı destekleyen unsurlar arasındadır.

Dolayısıyla Telafer Türkmen Türkçesi, hem ses hem de şekil bilgisi yönünden Bismil ağzına çok yakındır ve bu yakınlık özellikle iyelik eklerinde daha açık biçimde gözlenmektedir.

Irak Türkmenlerinin Sosyal ve Soy Yapısı: Boylar ve Oymaklar

Irak Türkmenlerinin yaşadığı bölgelerde, boy ve oymaklara ait izler günümüzde hâlâ gözlemlenmektedir. Bu izler yalnızca yerleşim alanlarında değil, il, ilçe, kasaba ve köy adlarında, hatta dağ, tepe ve akarsu isimlerinde de kendini göstermektedir. Bölgeye yerleşmiş Türkmenlerin taşıdığı boy ve oymak adlarının bir kısmı Oğuz boylarına, diğer kısmı ise Oğuzlar dışındaki Türk topluluklarına dayanmaktadır. Tarihi kayıtlara göre, Irak Türkmenlerinin soyu özellikle Bayat boyuna mensup Boz-Ok koluna dayandırılmaktadır. Bunun yanında Yıva, Karakoyunlu, Döger, Çepni, Eymür, Harbendeli, Şebek, Salur, Beğdeli, Ulaşlu, Ocuşlu, Gökçeli, Biravcılı, Karnaz, Muradlı, Yağcı, Muratlı, Halaybekli, Çolak ve Çelebi gibi boy, oymak ve topluluk adları günümüzde de varlıklarını sürdürmektedir. Irak Türkmenlerinin kullandığı aile ve soy adları, genellikle '-li, -lı, -lu, -lü' ekleriyle ya da 'ev+i' kelimesiyle biçimlenmektedir. Örneğin, Çolak+lı, Sılo+lı, Himmet+li gibi adlar sıfat eki ile, Ağalarev+i ve Çadırcı+evi gibi adlar ise 'evi' takısıyla ifade edilmektedir. Bu tür adlandırmalar, özellikle Telafer ve Tuzhurmatu gibi bölgelerde yaygındır ve ailelerin sosyal kimliğini ve kökenini yansıtmaktadır. Benzer şekilde, Kerkük, Erbil ve Altunköprü gibi yerleşimlerde, aile ve aşiretler deyimsel biçimlerle tanınmakta ve sosyal yapının belirleyicisi olmaktadır. Irak Türkmen toplulukları tarih boyunca farklı boy ve oymaklardan oluşmuş, her biri kendine özgü yerleşim alanlarıyla Türkmen kimliğini yaşatmıştır. Bayatlar, yaklaşık 900 bin kişilik nüfusuyla en geniş grubu oluşturur ve Tuzhurmatu, Musul ve Telafer çevresinde yoğun olarak yaşamaktadır. Dögerler, 14. yüzyılda Irak'a gelmiş, Şii mezhebine bağlı olarak tarım ve hayvancılıkla geçimini sürdürmektedir. Begdili ve Yıvalar, Irak'taki Türkmen nüfusunun önemli parçalarını teşkil ederken, Eymürlüleri güney Azerbaycan Türkçesine yakın bir lehçeyle konuşmakta ve ticaretle uğraşmaktadır. Karakoyunlu, Harbendeli, Şebek ve Ocuşlu gibi diğer boy ve oymaklar, tarihi süreç içerisinde bölgede iz bırakmış, günümüzde hâlâ kendi adlarıyla anılmaktadır. Buna ek olarak, Tatarlar, Salihi, Sarıllı, Yağmur Tatalu, Karanazlı, Gökçeli, Muradlı ve Biravcılı toplulukları ise farklı dönemlerde Irak'a yerleşmiş, hem mezhepî hem de dilsel açıdan çeşitlilik oluşturarak Türkmen toplumunun çok katmanlı yapısını güçlendirmiştir. Bu durum, Türkmen kimliğinin tarih boyunca hem coğrafi hem de kültürel olarak korunmasına ve çeşitlenmesine katkıda bulunmuştur (Buluç, 2007, s.282). Sonuç olarak Irak

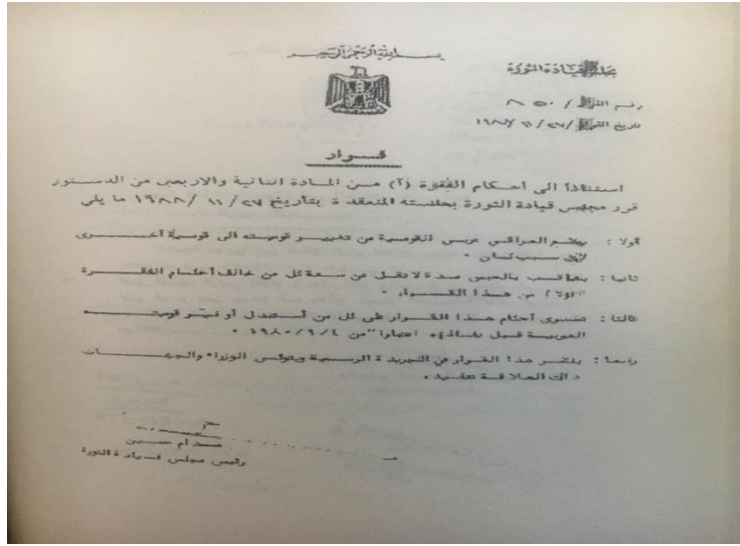
Türkmen toplulukları, tarihsel süreç içerisinde farklı boy ve oymakların birleşimiyle şekillenmiş çok katmanlı bir toplumsal yapı arz etmektedir. Söz konusu boyların her biri, yerleştikleri coğrafi alanlarda dil, mezhep ve sosyo-ekonomik faaliyetler bakımından özgün özelliklerini muhafaza ederek Türkmen kimliğinin sürekliliğine katkı sağlamıştır. Bu çeşitlilik, Irak Türkmen toplumunun homojen bir yapıdan ziyade tarihî tecrübe, kültürel birikim ve sosyal etkileşimlerle oluşmuş dinamik bir kimlik yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Irak Türkmenlerinin boy temelli toplumsal organizasyonu, hem etno-kültürel devamlılığın hem de tarihsel aidiyet bilincinin korunmasında belirleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Türkmenlerin Araplaşma ve Kürtleşme Süreci

Göçler sonucunda bazı Türkmenler Irak'ın büyük vilayetlerine yerleşmiş, dilsel olarak Araplaşmış ancak aile adları günümüze kadar korunmuştur. Bağdat'ta Urfalievi, Erzurumluevi, Çadırcı, Kazançı, Saraylı, Deveci, Kumaşçı, Musul'da ise Deveci, Sabuncû, Katırcı, Samancı, Ağaevi, İstanbullu aileleri bu duruma örnek teşkil etmektedir (Saatçi, 1996, s.291). Bunun ile birlikte. Güney vilayetlerinde bulunan Beni Higân, Sencer ve Duraku aşiretleri, Türkistan'dan göç etmiş ve günümüzde iki dilli (Arapça ve Türkmençe) bir durum sergilemektedir. Kuzey Erbil-Revanduz bölgesindeki Hoşnav aşireti, etnik olarak Türkmen kökenli olmasına rağmen Kürtleşmiş bir yapıya sahiptir. Ayrıca, etnik kimlikten ziyade dini aidiyet üzerinden tanınan Bektâşî, Kakaî, Mavıllı ve Sarılı toplulukları, Türkmen etnolingvistik mirasının farklı yönlerini temsil etmektedir.

Irak'ta Türkmen Kimliğinin Siyasi ve Kültürel Dönüştürülmesi: Araplaştırma Süreçleri

Ta'rib, Irak'ta Türkmenleri zorla Araplaştırma politikasıdır ve tarih boyunca çeşitli dönemlerde uygulanmıştır. Bu süreçte Türkmen aşiretleri ve oymağının isimleri değiştirilmiş, bazıları Arap aşiretlerine dâhil edilmiştir (ör. Pirnâzar → Meliki, Himmetli → El-İnzi). Türkmenler, topraklarından göç ettirilmiş, yerine Arap nüfus yerleştirilmiş ve idari sınırlar değiştirilmiştir. Kültürel haklar kısıtlanmış, eğitim ve kamu sektöründe Türkçe kullanımına engel olunmuş, şehir, mahalle ve cadde isimleri Araplaştırılmıştır. Bu politikalar, Türkmen kimliğinin görünürlüğünü azaltmayı ve kültürel asimilasyonu güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Fotoğraf 1. Baas Parti ideolojisinde Araplaştırma: Devrim Komuta Meclisi Kararı (No: 850, Tarih: 27.11.1988)

Baas Parti ideolojisinde Araplaştırma:

Devrim Komuta Meclisi Kararı (No: 850, Tarih: 27.11.1988)

Anayasanın 42. maddesi (a) fıkrası uyarınca, 28.11.1988 tarihli oturumda aşağıdaki kararlar alınmıştır:

1. Iraklı Arapların herhangi bir gerekçeyle etnik kimliklerini değiştirmeleri ve kendilerini başka bir etnik kimliğe nispet etmeleri yasaktır.
2. Bu yasağa aykırı davrananlar, bir yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılacaktır.
3. Karar, 04.09.1980 tarihinden itibaren kimliğini değiştirmiş olanları da kapsamaktadır.
4. Karar, Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girecek olup ilgili bakanlıklarca uygulanacaktır.

İmza: Saddam Hüseyin – Devrim Komuta Meclisi Başkanı

Fotoğraf 2

Irak Cumhuriyeti – Devrim Komuta Meclisi
Karar No: 199 (06.09.2002)

Anayasanın 42. maddesi (a) fıkrasına dayanılarak şu kararlar alınmıştır:

1. On sekiz yaşını doldurmuş her Iraklı, etnik kimliğini değiştirerek Arap kimliğini seçme hakkına sahiptir.
2. Kimlik değişikliği talebi, nüfus idaresine ve kişinin kayıtlı olduğu medeni haller dairesine yapılır.
3. İlgili müdürlük, başvurunun yapılmasından itibaren en geç 60 gün içinde işlemleri tamamlar.
4. Değişiklik medeni hâl siciline işlenir ve bundan sonraki tüm resmî belgelerde esas alınır.
5. İçişleri Bakanı, uygulamaya dair genelge yayınlar.
6. Karar, Resmî Gazete’de yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

İmza: Saddam Hüseyin – Devrim Komuta Meclisi Başkanı

199 sayılı karar, Iraklılara kimliklerini değiştirme hakkı tanır gibi görünse de gerçekte yalnızca Arap kimliğini seçmeye izin veriyordu. Bu durum Baas

Partisi'nin ideolojisini yansıtmaktadır: Osmanlı mirasını silmek ve Arapça konuşan herkesi Arap kimliğine dahil etmektir.

Telafer'in Araplaştırılması

Aşiret (Arapça: “العشيرة” / El-Aşira), Arap kültüründe en küçük sosyal birim olarak baba, oğul ve torunları kapsayan geniş aileyi ifade ederken, Türkçede aileden daha geniş bir topluluk olarak oymak ile karşılaştırılabilir. Telafer'de Türkmenler tarih boyunca aşiret ve oymak düzeniyle organize olmuş, çoğunluğu Sünnî olmakla birlikte Alevî ve Bektaşî toplulukları da bir arada yaşamıştır. Telafer Türkmenlerinin Araplarla ilişkileri İslam dini aracılığıyla başlamış, Arapların bölgede yerleşmesi ise görece yenidir. Irak Krallığı ve İngiliz Manda İdaresi döneminde başlayan Arapçalaştırma politikaları, Baas rejimi döneminde yoğunlaşmış ve 2003'e kadar sürmüştür (Demirci, 1991, s.74). 1920'den itibaren, Türkmen aşiretlerinin isimleri resmî kayıtlarda değiştirilmiş, Arap aşiretleriyle ilişkilendirilmiştir. Örneğin, Pîrnâzarlılar aşireti > El-Maliki, Halaybegewi > El-Abbasi, Çolaklı > El-Mewle, Seyyidewi > El-Musewi ve Himmetliler > El-'inzi olarak kaydedilmiştir. Baas ve Saddam Hüseyin döneminde Arap milliyetçiliği güçlenmiş, Türkmenlerin kimlikleri sistemli olarak silinmeye çalışılmıştır. Türkmen bölgelerine Arap nüfus yerleştirilmiş, şehir ve köy isimleri Arapçalaştırılmış, mahalle ve aile adları değiştirilmiştir. Örneğin mahallelerde, Hasanköy → El-Uruba, Saray → El-Nasır, Toptepe → El-Rabii, Eğileğil → El-Kifah Şimali, Kurtali → El-Talia, Çelebi → El-Nida, Çolak → El-Muallimin, Su → El-Cezira, Aşağıkale → El-Hadra. Bu süreç, Türkmenlerin kültürel ve etnik kimliğinin silinmesini hedeflemiş ve resmi nüfus kayıtlarıyla Musul'daki Türkmen varlığı küçümsemiştir (Yılmaz, 2005, s.70). Telafer'deki aşiret ve alt kolların isimleri, çoğunlukla -lü, -lu, -li, -lı gibi sıfat ekleri taşır veya “evi” sözcüğüyle tanımlanır. Bu bağlamda, aşiret, kol ve aile isimleri aşağıdaki başlıklar altında sunulmuştur:

بيرنزرليار **Pîrnâzar + lı +lar** : Pîrnazarlılar+ Arapça > المالكي El-Maliki

جمولي جمولي, Efendiêwi افندي ايوي, Halifeêwi خليفة ايوي, Eħmetêwi احمد ايوي, Cemmolular, Cemmolular, Seferêwi سفر ايوي, Wāwılar واويلر, Lelililer لاليلر, Kazılar قاضيلر, Heyderêwi حيدر ايوي, Heccîewi هججئوي, Köçerliler كوچرلر, Nâzarlılar نزرليار, Dudahêwi دوداخ ايوي, abbasêwi عباس ايوي +

Pîrnâzarlılar aşireti, 1700'lü yılların sonlarında Diyarbakır'ın Piren bölgesinden Telafer'in Hasanköy mahallesine göç etmiş, bölgenin en etkili Türkmen topluluklarından biridir. Hanefî mezhebine mensup olan aşiret, adını “Pir”

(usta, deneyimli) ve “Nazar” (bakış) kelimelerinin birleşiminden alır; bazı kaynaklarda “Pirender” şeklinde geçerek “boy reisi” anlamında kullanılır. Türkmen kimliğinin korunmasında öncü bir rol üstlenen aşiret, halk arasında “Turancılar” ve “Efendi aşireti” olarak tanınmıştır. Yaklaşık 3.000 kişilik nüfusu bulunan Pirnâzar aşireti, yüksek eğitim düzeyiyle öne çıkar. Pirnâzarlılar (Pirnadar) aşiretinin tarihî kökenine dair bilgiler, aşiret reisi ile tarafımızca gerçekleştirilen sözlü mülakat verilerine dayanmaktadır. Söz konusu görüşmede, aşiretin soy silsilesinin Diyarbakır’da kadılık görevinde bulunmuş olan Ömer Mirandar’a uzandığı ifade edilmiştir. Aşiret reisinin aktardığına göre, 28 Eylül 1730 tarihinde başlayarak Osmanlı Devleti’nde Lale Devri’nin sona ermesine yol açan Patrona Halil İsyanı sürecinde, dönemin siyasî baskı ortamında bazı kadılar isyancılar lehine tavır almak zorunda kalmış; isyanın bastırılmasının ardından ise destek verenler hakkında cezalandırma süreci başlatılmıştır. Bu gelişmeler üzerine Kadı Ömer Mirandar’ın Diyarbakır’dan ayrılarak önce Deyr’iz-Zor’a, ardından güvenli ve nispeten merkezî otoritenin denetiminden uzak bir yerleşim alanı olan Telafer’e sığındığı belirtilmiştir. Mülakatta vurgulanan bir diğer husus, Ömer Mirandar’ın Telafer’e yerleşmek suretiyle burada yeni bir aile ve toplumsal yapılanmanın temelini attığıdır. Onun oğlu Osman ve torunu Abbas aracılığıyla soyun devam ettiği; özellikle Abbas Efendi’nin okuryazar, saygın ve halk nezdinde itibarlı bir şahsiyet olarak temayüz ettiği ifade edilmiştir. “Efendi” unvanının zamanla aileyle özdeşleşerek bir lakap hâlini aldığı ve sonraki kuşaklar tarafından soyadı olarak benimsendiği; bu sebeple söz konusu topluluğun halk arasında “Efendievi” şeklinde anıldığı aktarılmıştır. Bu durum, aşiretin yalnızca soy temelli bir birliktelik değil, aynı zamanda ilmî ve sosyal prestije dayalı bir kimlik inşa ettiğini göstermektedir. Sözlü anlatımda dikkat çeken bir diğer unsur, aşiretin Osmanlı idarî geleneğiyle kurduğu tarihsel bağın, günümüzde dahi kimlik bilincinin önemli bir parçası olarak korunuyor olmasıdır. Aşiret reisinin anlatımı, göçün yalnızca coğrafî bir yer değiştirme değil; aynı zamanda siyasî şartların zorunlu kıldığı bir yeniden konumlanma süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Pirnâzarlılar aşiretinin Telafer’e yerleşmesi, bireysel bir kaçış hikâyesinden ziyade, Osmanlı merkez-taşra ilişkilerinin doğurduğu tarihsel bir hareketlilik olarak değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, sözlü tarih verilerinin yazılı arşiv belgeleriyle desteklenmesi, aktarılan bilgilerin tarihsel doğruluğunu pekiştirecek önemli bir adım olacaktır. Ancak aşiret içi hafızada muhafaza edilen bu soy anlatısı, Türkmen aşiret yapısında tarih bilincinin ve ataya dayalı meşruiyet anlayışının ne derece güçlü olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir. Dolayısıyla Pirnâzarlılar aşiretinin tarihine ilişkin bu sözlü veriler, hem aşiretin kimlik inşasını hem de Telafer Türkmen toplumunun sosyo-tarihî yapılanmasını anlamada önemli

bir kaynak niteliği taşımaktadır. 1980'li yıllarda Arapçalaştırma politikalarına karşı ilk direniş hareketlerinden birini başlatmış; buna karşılık rejim tarafından adı resmi kayıtlarda “El-Maliki” olarak değiştirilmiştir. Telafer Türkmen aşiret adlarında Arapça kökenli /h/, /h/, /k/ ve /w/ sesleri ile g>k ve a>e ses değişimleri görülmekte; bu durum, Arapça fonetik etkilerini açık biçimde yansıtmaktadır. Pirnazar aşireti, tarih boyunca Türkmen kültürel kimliğinin yaşatılmasında merkezi bir sembol olarak önemini korumuştur. (Fuat Efendioğlu, 01.01.2025)

هماتلي لر **Himmet +li+ler** : Ar. > العنزي El-‘inzi

الياسلر Elyesler (İlyaslılar), چاوشلر Çawuşlar (Çavuşlular), حۇددولر Huddular (Hudulular), زابولر Zabbular, طحانلر Taħħanlar, عجملي لر cemiler (Acemliler), كشييلر Keşşiler, حمدرلر Hemetler, خضر ايوي Hızirewi (Hızirevi), كرموش ايوي Kermuşewi, خلف ايوي Ĥalafewi, بوزي ايوي Buziwi, شررولر Şerrolar, صالحلي لر Şeliħliler, محييلر Muħħiler, اسماعيل عباس ايوي İsmā‘il ‘abbasewi, ارريم ايوي Errimewi, شلش ايوي Şleşewi, مرجان ايوي Mercenewi, مشكو ايوي Mişkoewi, حافظ ايوي Hāfizewi, عباس ايوي ‘abbasewi, افندي ايوي Efendiwi, امين ايوي Eminewi, بكر ايوي Bekirewi, جسمي ايوي Ğissiwi, شلحه لي لر Şulħeliler, شزيرلر Şezziler, سممي ايوي Simmiwi, هابشلي لر Hebişliler, جمعه لر Cüm‘eli, حييولي Heyyolu, عجم ايوي ‘acrawli, عثمان ايوي ‘osmanewi, ملالي لر malalilar (molalilar), حنيزلي Ĥinizli.

Himmetler (Himmetli) aşireti, Kayseri’den Telafer’e göç eden köklü ve nüfuslu bir Türkmen topluluğudur. Yaklaşık 10.000 kişilik nüfusuyla Hanefi mezhebine bağlı olan aşiret, Türkmen kimliğinin korunmasında önemli rol oynamıştır. 1979’da Baas rejimi tarafından adı “El-‘İnzi” olarak değiştirilmiş olsa da, kültürel ve tarihi mirasını korumaya devam etmektedir. Telafer ağzında Arapça etkisi ve çeşitli fonetik değişimler görülmektedir. (Rıza Çolakoğlu, 03.01.2025)

جبالر **Cebel+ler** Ar. > العبيدي El-‘ubeydi

احمو ايوي Aħmoewi, ملالر Mallalar, هزوللي لر Eminewi, امن ايوي Eminewi, مرروش ايوي Merroşewi, مطو ايوي Maţtoewi, علکان ايوي ‘elkenewi, عدلي ايوي ‘adliwi, طحانلي لر Taħħanlılar, علامن ‘alamin “Ali Eminewi”, علي ليلر ‘alilier.

Cebeller aşireti, Sincar’dan Telafer’in Kıraç Önü mahallesine göç eden köklü bir Türkmen topluluğudur. Adı “dağlardan gelenler” anlamına gelir ve yaklaşık 7.500 kişilik nüfusa sahiptir. 1980’lerde Baas rejiminin Araplaştırma politikalarıyla kimlikleri değiştirilmiş olsa da, aşiret kültürel mirasını ve Türkmen kimliğini korumaya devam etmektedir. Ancak aşirete resmi belgelerde El-

'ubeydi adını takmışlardır. Telafer ağzında Arapça etkisiyle bazı ses değişimleri gözlenir. (Ahmet Kadoş, 01.05.2025)

لر **Hemo + h +lar** Ar. > السادة الحيايين El- Sede'l Heyeliyyin

عبدالقادر حمرة 'Abdulqadirhemre'wi, قروتلي لر Kırutlular, مطر ايوي Maṭarêwi, قدوش ايوي Qadoşêwi, مصلو ايوي Muştuêwi, ساعدلر Se'idliler, اسكليلر Issikliler, ملاحدر Mellehliler, خضرو لر Hadrolılar

Hemolılar aşireti, Güney Azerbaycan'dan Telafer'in Saray Mahallesi'ne göç etmiş, Hanefî mezhebine bağlı köklü bir Türkmen topluluğudur. Adları dedeleri Muhammed'den türemiştir. 1976'da Baas rejimi tarafından Arapça "El-Sede'l Heyeliyyin" olarak değiştirilmiş olsa da, aşiret sözlü gelenek ve dini törenlerle kimliğini korumuştur. Telafer ağzındaki /h/ sesi, Anadolu ve Azerbaycan ağızlarıyla benzerlik taşır. (Sadık Kadoşoğlu, 05.09.2025)

الخانبك **Alhanbeg** Ar. > العريضي الحسيني El-Hüseyn'ül 'uraidi

زينل عابدين Zeynel 'abdinêwi, سعدون ايوي Sa'dunêwi, خالد ايوي Halidêwi, حسين ايوي Hüseynêwi, اسلام قنو ايوي İslamkaddoêwi,

Alhanbeg aşireti, Diyarbakır'dan göç ederek Telafer'in Hasanköy (Keleşewi) mahallesine yerleşmiş ve bölgenin önemli Türkmen topluluklarından biri hâline gelmiştir. Osmanlı dönemine uzanan köklü bir geçmişe sahip olan aşiretin atası Ali Han Beg, askeri ve idari görevlerde bulunmuştur. Yaklaşık 5–6 bin kişiden oluşan topluluk Hanefî mezhebine mensup olup, bazı üyeleri Alevi inancını benimsemiştir. 1970'li–1980'li yıllarda Baas rejiminin Araplaştırma politikaları kapsamında, aşiretin adı resmî kayıtlarda "El-Hüseyn'ül 'uraidi" olarak değiştirilmiştir. Bu girişim, Türkmen kimliğini silme ve kültürel hafızayı dönüştürme amacını taşımıştır. Buna rağmen Alhanbeg aşireti tarihi mirasını, sosyal yapısını ve kültürel kimliğini korumayı sürdürmüştür. Telafer Türkmen ağzında aşiret adında görülen boğazdan çıkarılan sert /h/ sesi, yerel dil özelliklerinin ve kimlik bilincinin özgün bir göstergesidir. (Mehdi Kelaş, 01.01.2025)

لر **Qaplan+h+l+lar** Ar. > المولى El-Mewle

رشيد ايوي Reşidêwi, احمد ايوي Eḫmetêwi, بكر ايوي Bekirêwi, عمر ايوي Ümerêwi, معجن ايوي Ma'cênêwi, حيدر ايوي Heyderêwi

18. yüzyılın sonlarında Türkiye'den Telafer'e göç eden Qaplanlılar Aşireti, günümüzde hâlâ Qaplantepe Mahallesi'nde yaşamını sürdüren köklü bir Türkmen topluluğudur. Ayrıca sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Qaplanlılar ile

Çolaklı aşireti amcaoğlu olup aynı dönemde birlikte göç etmişlerdir. Bu durum, iki aşiret arasındaki akrabalık bağlarının tarihî kökenlere dayandığını göstermektedir. Göç sürecinin müşterek gerçekleşmiş olması, her iki aşiretin hem sosyal hem de kültürel yapılarında benzer unsurların korunmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde de iki topluluk arasındaki akrabalık ve dayanışma ilişkileri, tarihî birlikteliğin bir devamı niteliğindedir. Baas rejiminin 1979'daki Araplaştırma politikaları, aşiretin kimliğini “El-Mewle” adıyla değiştirmeye çalışmış olsa da topluluk, Türkmen kimliğini ve kültürel mirasını korumayı başarmıştır. Aşiretin adındaki “k” sesi ile ö > ü (“ümerêwi”) ve a > e (“Ehmetêwi”) gibi ünlü değişimleri, Telafer Türkmen ağzının belirgin özelliklerini yansıtmaktadır. (Nurettin Kaplan, 05.10.2025)

قصابلر **Qassap+ lar** Ar. > اللوزي El-Luweyzi

عبدالقادر ايوي Cömertêwi, جومرد ايوي Hemmedêwi, خلف ايوي Halafêwi, حمد ايوي Zekerêwi, زكر Subêwi, صوب ايوي Osmanêwi, عثمان ايوي Yunusêwi, يونس ايوي ‘abdulkadirêwi, سمو addoêwi, عدو ايوي Helepêwi, حلاب ايوي ‘abdullaêwi, عبدالله ايوي Summoêwi, قروطلې Kurutlı, طبو ايوي Taboêwi, شيخ عمر ايوي Şih ‘ümerêwi, طفان Kermoşêwi, كرموش ايوي Helleliler, خلله لر Pambuêwi, پامبوخ ايوي Sa ‘idêwi, ساعد Yehyeêwi, يحيى ايوي Zemmolar, زمولي لر Ceccoêwi, ججو ايوي Kadoşêwi, علي شيخ ايوي Heneşliler, حناشلر Sa ‘idliler, ساعدلر ‘abbaslılar

Telafer’in Kaşşaplılar Aşireti, kent merkezi ve kırsal bölgelerde, özellikle Avgani/İyaziya kasabasında yaşayan yaklaşık 20 bin kişilik bir topluluktur. Hanefi mezhebine bağlıdır, bazı grupları ise Alevîdir. Aşiretin adı tarihi bir çatışmadan “Kaşşaplılar” olarak türemiştir, ancak 1979’da Baas rejimi tarafından resmî kayıtlarda Arapça El-Luweyzi olarak değiştirilmiştir. Adlarındaki k sesi ve Arapça kökenli sesler, Telafer Türkmen ağzının özelliklerini yansıtır; ünlü ve ünsüz değişimleri de dikkat çekicidir (El-‘ubidi, 2012:171).

واويلر **Wāwi+lar** Ar. > الجبوري El- Cûburî

Telafer’in köklü Türkmen topluluklarından Pirnâzarlılar Aşireti içinde en etkili kol, tarihi olarak Mavi olarak bilinen kol olup, zamanla Wāwlar biçimine dönüşmüştür; yaklaşık 2500 kişi Hasanköy Mahallesi’nde yaşamaktadır. Baas rejiminin Araplaştırma politikaları kapsamında resmî kayıtlarda adı El-Cuburi (الجبوري) olarak değiştirilmiş olsa da, halk arasında hâlâ Mavi/Wāwlar ismi kullanılmaktadır. Bu durum, Türkmenlerin kimlik direnci ve kültürel hafızasını koruma çabasını yansıtmaktadır. Fonetik olarak, /w/ sesi Telafer Türkmen ağzının

karakteristik bir özelliği olup, aşiret ve kol adlarında korunmuştur; “Mavi/Wāwlar” ismi buna tipik bir örnektir. (Muhammed Salih Vavi, 08.10.2019)

لر چپیشلی **Çeppiş+li+ler** Ar. > الجميلي El- Cumeyli

بیجارلی لر بیچرعلیلر **Biçereliler**, مشولر **Muşşolılar**, چپیش ایوی **Çeppişewi**

Telafer’in merkezinde, özellikle Hasanköy ve Kale mahallelerinde yaşayan Çeppişliler Aşireti, yaklaşık 1.500 kişi civarındadır. Kökenleri büyük olasılıkla Güney Azerbaycan’a dayanmaktadır ve Hanefî mezhebine bağlı olarak Türkmen kimliğini korumaktadırlar. 1980’lerde Baas rejiminin Araplaştırma politikaları kapsamında resmî kayıtlarda El-Cumeyli (الجميلي) olarak gösterilmiş olsalar da, halk arasında gerçek kökenleri kuşaktan kuşağa aktarılmış ve Türkmen kimliği devam etmiştir. Fonetik açıdan, ünsüz ikizleşmesi Telafer Türkmen ağzının karakteristik özelliklerinden biridir; örneğin Çeppişew adında /pp/ ve /şş/ ünsüzleri bu olguya örnektir. (Ahmet Kadoş, 05.09.2025).

لر بكارلي **Bekker+li+ler** Ar. > البياتي الطي El- Beyeti et-Tayi

حجي ایوی **Hemmed Bekkerewi**, قلی ایوی **Quliewi**, خلولر **Halulular**, ایوی **Hecciewi**, حیمولی **Himoli**

Telafer’in Bekkerli Mahallesi, tarih boyunca önemli Türkmen topluluklarına ev sahipliği yapmıştır. Bekkerliler bugün yaklaşık 4000 kişilik bir nüfusa sahip olup Muratlı aşiretinin bir kolu olarak bilinir. Kökenleri Oğuzların Bayat boyuna dayanır. Adlarının, atalarından biri olan Bekir isminden türediği düşünülür. Hanefî mezhebine mensup olan topluluk, Baas rejiminin Araplaştırma politikalarına rağmen Türkmen kimliğini korumuştur. Resmî kayıtlarda “El-Beyeti et-Tâyi” adıyla anılsalar da halk arasında her zaman Türkmen olarak tanınmışlardır. Telafer Türkmen ağzında, “Muhammed Bekir evi” ifadesi “Hemmed Bekkerewi” biçiminde söylenir; burada /m/ ünsüzü düşmüştür. (İsam Bekker, 05.11.2024)

لر سلولي **Silo+lı+lar** Ar. > العبادي El- ‘abadi

Sılo Aşireti, 1700’lerin sonunda Musul’un Şemsiyet köyünden Telafer’in Dereköy bölgesine göç eden bir Türkmen topluluğudur. Adını Sılu soyundan gelen atalarından almış, halk arasında “Sılo Sancak” olarak tanınmıştır. Hanefî mezhebine bağlı olan aşiret, Baas dönemindeki Araplaştırma politikalarına rağmen Türkmen kimliğini korumuştur. Aşirete العبادي El- ‘abadi adı vermişlerdir. Telafer ağzında “Sılo+lı+lar” yapısı, aidiyet ve topluluk bildiren bir örnektir. (Ammar Silooğlu, 05.06.2025)

نجارلر **Naccar+lı+lar** Ar. > الحديدى El-Ĥedidi

Naccarlılar Aşireti, Telafer merkezinde yer alan Kassaplar'ın bir koludur. Hanefî mezhebine bağlı olan aşiret, Saddam dönemi Araplaştırma politikalarından etkilenmiş ve resmi kayıtlarda “El-Ĥedidi”ye bağlanmıştır, ancak Türkmen kimliğini korumuştur. Telafer ağzında ünsüz ikizleşmeleri görülmektedir. (Rıza Çolakoglu, 05.08.2025)

كللورلى لر **Güllür+li+ler** Ar. > الطائى Et- Taii

Güllürliler, Telafer merkezinde Şiholular aşiretinin bir koludur ve yaklaşık 1000 kişilik nüfusa sahiptir. Hanefî mezhebine bağlı olan topluluk, Saddam dönemi Araplaştırma politikalarından etkilenmiş, resmi kayıtlarda “Et-Taii”ye bağlanmış, ancak Türkmen kimliğini korumuştur. Telafer ağzında ünlü daralması ve ünsüz uyumu gibi fonetik özellikler görülür. (Abbas Şiho, 05.08.2025).

قرباشلى لر **Ķarabaş+lı+lar** Ar. > البدرانى El- Badrani

‘abbasêwi, عباس ايوى Heciler, حجیلر Çürükliler, چورکلر Dumanêwi, دومان ايوى Kermoşêwi, كرموش ايوى Ĥaliêwi, خالى ايوى

Karabaşlılar, Telafer'deki en köklü Türkmen aşiretlerinden biridir ve nüfusları yaklaşık 3000 kişidir. Kökenleri Güney Azerbaycan'dan göç eden bir aileye dayanır. Bugün özellikle Saray ve Hasanköy Mahallesi'nde yaşarlar. Hanefî mezhebine bağlı olan Karabaşlılar, dindarlıkları ve yetiştirdikleri din âlimleriyle tanınır. Saddam dönemi Araplaştırma politikaları kapsamında resmî kayıtlarda “El-Badrani” adıyla anılmışlardır. Buna rağmen Türkmen kimliğini korumuşlardır. Telafer ağzında “k” sesi gibi Eski Türkçe özellikler bu adda da yaşamaktadır. (Sait Karabaş, 05.08.2025)

آيوازلى لر **Aywaz+lar** Ar. > الجوارى El- Cewari

قمرولى لر, قمرولى لر Yunusêwi, يونس ايوى Uşahları, حمد ايواز اوشخلىرى Ĥimrulular, كولى ليلر Gülililer

Aywazlar aşireti, Telafer'in Kale ve Hasanköy Mahallesi'nde yaşayan ve kökeni Urfa'ya dayanan bir Türkmen topluluğudur. Hanefî mezhebine bağlı olan topluluk, tarım ve tahıl üretimiyle tanınır. Saddam dönemi politikaları kapsamında resmî kayıtlarda “El-Cewari” adıyla anılmıştır, ancak halk Türkmen kimliğini korumuştur. Telafer ağızlarında aşiret adlarında görülen w ünsüzü ve baştaki m sesinin düşmesi, yerel fonetik özelliklerin örneklerindedir. (Salim Aywaz, 05.07.2025)

شيخلار **Şih+lar** Ar. > العبادي El- 'abadi

عرب ابوي Eminëwi, امين ابوي Aswadlı, اسودلي ابوшли, 'aboşlı, نجارلي Naccarlı, نجالري 'erebëwi, فتاحلي Mansorlı, منصورلي انصافلي, İnsaflı, فروحلي Feroğlu, فنيشلي Fenişli, فتحلي Fettehli, فارس ابوي Hemmednuriëwi, حمد نوري ابوي, اون باشلي Meyolı, ميولي Ferisëwi

Şihlar aşireti, Azerbaycan'dan gelen ailelerin Telafer'e yerleşmesiyle oluşmuş köklü bir Türkmen topluluğudur. Günümüzde nüfusları yaklaşık 9 bin olup büyük kısmı Musul merkezinde yaşamaktadır. Hanefî mezhebine bağlı olan Şihlar, sosyal, kültürel ve edebî katkılarıyla tanınır. Eski rejim döneminde Araplaştırma politikaları kapsamında resmî kayıtlarda "El-'Abadi" adıyla anılmış olsalar da Türkmen kimliğini korumuşlardır. Telafer ağzında boğaz ünsüzleri, dış dudak ünsüzü ve düzlük-yuvarlaklık uyumsuzlukları gibi fonetik özellikler aşiret adlarında hâlen görülmektedir. (Riyad Şeyhlar, 05.08.2025)

سليبي لر **Sēlib+li+ler** Ar. > المولى El- Mewle

Sēlibliler aşireti, 4. Murat döneminde Güney Azerbaycan'dan göç ederek Telafer'in Hasanköy Mahallesi'ne yerleşmiş köklü bir Türkmen topluluğudur. Hanefî mezhebine bağlı olan aşiret, günümüzde Aşakkale Mahallesi ve Muhallebiye kasabasında yaşamaktadır. Resmî kayıtlarda "Selvi" olarak geçen isim, Telafer ağzında "Selbi" biçiminde telaffuz edilir. Eski Baas politikaları Sēlibliler'in Arap kabilesi El-Mewle'den geldiğini iddia etmişse de, tarihi ve sözlü kaynaklar onların asli Türkmen kimliğini doğrulamaktadır. (Adil Selbi, 25.08.2025).

شيخولي لر **Şiho+lı+lar** Ar. > الويزي El- Liwāizi

مماز لر, حموشلي Hemoşlı, عوج ابوي, 'avaçëwi, Hoddu, حودو

Bu aşiret, Azerbaycan'dan göç ederek önce Suriye'nin Halep Türkmenköyüne, ardından Telafer'in Kale Mahallesi'ne yerleşmiş ve bir kolu Saray Mahallesi'ne taşınmıştır. Nüfusu yaklaşık 4.000 kişidir ve büyük çoğunluğu Hanefî mezhebine bağlıdır. 1970'te resmî kayıtlarda Araplaştırma politikasıyla "El-Liwāizi" adı verilmiş olsa da, tarihi ve sözlü kaynaklar asli kökenlerinin Türkmen olduğunu göstermektedir. Telafer ağzında aşiret adı "Şiholiler" olarak telaffuz edilir; kol adlarında Arapça etkili (خ) sesi ve fonetik özellikler hâlâ korunmaktadır. (Telaferli, 2009, s. 54)

بيغمبر ليلير **Peygember+li+ler** Ar. > الطائي Et-Taii

Osmanlı döneminde Azerbaycan'dan gelen bir grup, Musul'un Yunus Peygamber Köyü'ne yerleşmiş ve bazı üyeleri Telafer'in Kale, diğerleri Hasanköy Mahallesi'ne taşınmıştır. Hanefî mezhebine bağlı olan aşiret, Peygamber Efendimizin soyundan geldiğini iddia ederler. Saddam döneminde Araplaştırma politikaları kapsamında resmi kayıtlarda "Et-Taii" adı verilmiş olsa da Türkmen kimliğini korumuştur. Telafer ağzında aşiret adında eski Türkçe benzeri (ğ) sesi görülmektedir. (Talal Peygamberli, 05.08.2024)

ليير كودحي ليلير **Güdhi +li+ler** Ar. > الاعرجية El- A'raciyye

Güdhi aşireti, Telafer'in Sinema Mahallesi'nde yaşar ve Peygamber Efendimizin soyundan geldiği belirtilir. Hanefî ve Alevî mezheplerine bağlıdır. Saddam dönemi Araplaştırma politikaları kapsamında resmî kayıtlarda "El-Araciyye" adı verilmiş olsa da Türkmen kimliğini korumuştur. Telafer ağzında aşiret adında (ح) sesi gibi fonetik özellikler görülmektedir. (El-'ubidi, 2012, s.172)

عز دولي لر **İzdolular** Ar. > الراوي El- Rāwi

'İzdolu aşireti, Telafer'in Hasanköy Mahallesi'nde yaşar ve adı "İzzettin" isminden türetilerek 'İzdolular biçiminde telaffuz edilir. Hanefî mezhebine bağlıdır. 1982'de Araplaştırma politikaları kapsamında resmî kayıtlarda "El-Rāwi" adı verilmiş olsa da asli Türkmen kimliğini korumuştur. Telafer ağzında aşiret adında (ع) sesi gibi fonetik özellikler görülmektedir. (El-'ubidi, 2012, s.173)

فرحات لي لر **Ferhet +li+ ler** Ar. > الجنيدى El- Cüneydi

Yetimêwi, پورقللي Purqıllı, قندو ايوي Qadoêwi, وھب ايوي Wahepêwi, ناسلي Naslı, چوبان ايوي Çobanêwi, شفقولي Şeffolı, موسى ايوي Musaêwi, ياسين ايوي Yēsinewi, كوسنللي 'abdeliêwi, خدو ايوي Hıdoêwi, ملا علي ايوي Malaaliêwi, حسن ايوي Hesenêwi, عاصلر 'Asılar, ابضال ايوي Abdalêwi, لپه لي Lappalı, كرموش ايوي Delili, خجیلر Hecciler, خدوش ايوي Hadoşêwi, صرافلي Şarafılı, Kermoşêwi,

Ferhat Aşireti, Farsça kökenli "Ferhet/Ferhat" isminden türetilmiş olup, "fetheden kişi" anlamına gelir. Telafer'in en büyük ve etkili aşiretlerinden biri olan Ferhatlılar, sosyal, siyasi ve dini açıdan önemli bir rol oynamıştır (Abboş, 1969:44; El-Telaferî). Aşiretin nüfusu yaklaşık 15 bin civarındadır. Ahmet Hasan Bekir partisi döneminde Araplaştırma politikaları kapsamında "El-Cüneydi" adı

verilmişse de, özgün kimlik ve kültür günümüze kadar korunmuştur (Telaferli, 2009, s.54).

حيدرلي لر **Heyder + li+ler** Ar. > السبعاعي El- Seb'ewi

شوربالي Şorbālar, قدوشلي Qadoşlı

Heyderliler, Telafer'in Hasanköy mahallesinde yaşayan küçük bir Türkmen aşiretidir; nüfusları yaklaşık 800 kişidir. Aşiret adı, dedeleri Hayder'den türetilmiş olup Hanefî inancına sahiptir. 1930'lardan sonra uygulanan Araplaştırma politikaları nedeniyle resmî kayıtlarda السبعاعي (es-Seb'ewî) olarak geçmiştir (Adnan Şorba, 03.07.2025).

طوفان لي لر **Tufan + lı + lar** Ar. > الطيء Et- Taii

Tufanlılar (Tofanlılar), Telafer'in merkezinde yaşayan Hanefî inançlı bir Türkmen aşiretidir; nüfusları yaklaşık 1.500 kişidir. 1930'lardan itibaren uygulanan Arapçı politika ve kimlik düzenlemeleri nedeniyle resmî kayıtlarda الطيء (Et-Tâ'î) olarak gösterilmişlerdir (Rıza Çolakoğlu, 05.08.2025).

جولاقلي **Çolak+lı** Ar. > المولى El-Mewle

حسن سلمان ابوي, Hesen selmen êwi, Weyyisêwi, ويس ابوي, Nuhiêwi, نوحى ابوي, Mallaḥmedêwi, ملا حمد ابوي, Mustafaêwi, مصطفى ابوي, Cehveriêwi, جهوري ابوي, Malla elyesêwi, الياس ابوي, Musaḥesenêwi, موسى حسن ابوي, Hemmedêwi, حمد ابوي, Yunusêwi, يونس ابوي, Zeynelêwi, زينل ابوي, Zeynelêwi, درويش علي, Zeynelêwi, عباس حسن ابوي, Derwiş'aliêwi, علي چولاقل ابوي, aliçolakêwi, عاشور ابوي, aşurêwi, كويلي لر, Köyliler, Siniler, سني لر, Zel'abdinêwi, زلعيدين ابوي, Abdullaêwi, عبدالله ابوي, İsmâ'il selmenêwi, Isma'il selmenêwi, Kemberêwi, صالح ابوي, Hemmoêwi, حمو ابوي, Selihêwi.

Çolaklı aşireti, Telafer'in merkezinde yaşayan Alevî bir Türkmen topluluğudur ve nüfusu yaklaşık 4.000 civarındadır. Rivayetlere göre aşiret, ya IV. Murad döneminde Anadolu'dan Suriye üzerinden Telafer'e göç etmiş ya da Antalya-Alanya bölgesindeki Çolaklı köyünden gelmiştir. Adı Türkçe "çolak" sözcüğünden türetilmiş olup, aşiret adlandırmalarında Türkçe kökenli isimlerin korunduğunu göstermektedir. Eski rejim döneminde uygulanan Araplaştırma politikaları kapsamında, Çolaklılara resmi kayıtlarda المولى ("el-Mewle") adı verilmiştir (El-Reşid, 2007, s. 91).

سويد ابوي **Seyyidêwi** Ar. > الموسوي El-Musewi

عسكرلر Seyyidabdullaewi, سيد عبدالله ايوي Seyyidwahepewi, سيد وهب ايوي 'askerler, 'atolilar, 'عطوليلر Penzinewi, پنزین ايوي 'سید حسن ايوي Yunusewi, یونس ايوي, 'فراج ايوي Seyyidhesenewi, Feraçewi

Seyyidewi Aşireti, Telaar'in en büyük topluluklarından biridir ve farklı mahallelerde Kürt, Türkmen ve Arap unsurlarını barındırır. 1700'lü yıllarda Türkmenistan'dan göç ettikleri belirtilir (Kahtan Aboş, 1969, s.22), bazı kaynaklar ise Arap kökenli olduklarını savunur (El-'Ubidi, 2012: 172). Nüfusları 9–10 bin civarındadır ve 2003 sonrası en çok şehit veren aşiretlerden biridir (Saatçi, 2015, s. 85). Aşirete Saddam döneminde الموسوي El-Musewi Fonetik olarak adlarında (h) ve (') sesleri korunmuş; bazı ünsüz değişimleri görülmektedir.

سنجارلير Sincar+h+l Ar. > الطائي Et-Ṭaii :

قنبر ايوي Halitewi, خالد ايوي 'âlolı, علولي 'allolı, علولي Ca'farlar, جعفرلر Kenberewi, Delliler, داليلر Hacirewi, هاجر ايوي, سلولي Sılolı, حنش ايوي Heneşewi, ابدال 'aboşlar, عبوشلر, سبيللي Sebilla, قوچه لر 'enili, عنيلي Hebeşewi, حبش ايوي Abdalewi, عززولي 'ezzolu, فرحان ايوي Farhanewi, حجیلر Hecciler, ثامر ايوي Sêmirewi, بزیلر Bezziler.

Sincarlılar, Telaar'in büyük Türkmen aşiretlerinden biridir ve adlarını Musul'daki Sincar ilçesinden almıştır. Nüfusları yaklaşık 4 bin civarındadır ve Alevî inancını benimserler. Resmî kayıtlarda "Et-Ṭâi" olarak gösterilmeye çalışılmış olsa da, aşiret tarihi kökenini ve Türkmen kimliğini korumuştur (El-Reşid, 2007, s.240). Fonetik olarak adlarında (k) sesi korunmuş ve bazı ünlü değişimleri (u > ı, e > i) gözlenmektedir.

میرادلير Mirad+h+l Ar. > الطائي Et- Taii

الیاس ايوي Silimenewi, سليمان ايوي, صالح ايوي Selihewi, میراد ايوي Miradewi, مجید ايوي Şihedewi, شهاد ايوي, بللو ايوي Balloewi, إدريس ايوي İdrisewi, صمولى Mıholılar, محوليلر Muzawarçewi, مزورچي, صوفيلر Mucidewi, شامسلر Şemisler, أغوي ايوي Aguyiyenewi, شکرلر Şekerler, سيمولى Simmoli, باقکالار Wārkalılar, ورقه لر Kötiler, کوتي لر, محيلر Mihiler, Ceratewi, جراد ايوي, قايشلر Kayışlılar, دیومچي ايوي Deweççewi, ديوچي ايوي

Mıradlılar, Telaar'in en büyük ve köklü Türkmen aşiretlerinden biridir ve nüfusları yaklaşık 10 bindir. Bayat aşiretine dayanan kökenleriyle Türkmen kimliğini güçlü biçimde taşırlar. Alevî inancına sahip olan Mıradlılar, Muratlı Mahallesi'nde yoğun olarak yaşar ve tarih boyunca kültürel, sosyal ve siyasî alanlarda önemli roller üstlenmişlerdir (Saatçi, 2015, s.17). Aşirete الطائي Et- Taii

adını takmışlardır. Bütün Araplaştırma girişimlerine rağmen Türkmen kimliklerini korumuşlardır. Fonetik açıdan kol adlarında eski Türkçeden kalan (k), (ğ) sesleri ile Arapçadan etkilenmiş (ح ح), (ع ع) ve dudak-üst diş /w/ sesi görülür; ünlü değişimleri u > ı, a > e ve ü > i şeklinde gerçekleşir (Miradêwi > Muratevi, Selihêwi > Salihevi, Silimenêwi > Süleymanevi).

داودلي لر **Dawıd+lı +lar** Ar. > الداودلية Ed- Dawudliye

داود ايوي Dawıdêwi, بك ايوي Begêwi, احمو ايوي Aħmoêwi, فارس ايوي Fêrisêwi, بيكاتلر Bigätlar

Dawıdlılar, Telafer'e Türkiye'den ilk gelen Türkmen topluluklarından biri olup Kırmızdere Mahallesi'nde yoğun olarak yaşarlar. Tatarlık kökenli olarak bilinen aşiretin adı, soylarının dayandığı dedeleri Davut'tan gelmektedir. Saddam Hüseyin dönemi Araplaştırma politikalarıyla resmî kayıtlarda "Ed-Dâvudliyye" (الداودلية) olarak gösterilmiş, Arap kökenli oldukları iddia edilmiştir. Ancak Dawıdlılar, Türkmen kimliklerini korumuşlardır. Fonetik olarak, aşiret adında Telafer ağzında dış dudak ünsüzü /w/ hâlen kullanılmakta ve isim Dawıdlılar > Davutlular şeklinde telaffuz edilmektedir (El-'Ubidi, 2012, s.169).

بلولو لر **Bal+lu+lar** Ar. > الزوبع Ez- Zawbe'

Ballular, Telafer'in Parçabağ Mahallesi'nde yaşayan ve köken olarak Muratlı Aşireti'nin bir kolu sayılan Alevî Türkmen topluluğudur. 1970'li yıllarda Baas Partisi'nin Araplaştırma politikaları kapsamında resmî kayıtlarda "ez-Zawbe" (الزوبع) olarak gösterilmiş ve Arap kökenli oldukları iddia edilmiştir. Fonetik açıdan, "Ballu" adı Telafer ağzında a-u > e-a değişimiyle "Belâ" biçimini almıştır (Çolakoğlu, 05.08.2019). Ballular, hem Muratlılara bağlılıkları hem de Parçabağ'taki yerleşimleriyle Türkmen kimliğini koruyan topluluklardan biridir. (Fuat Efendioğlu, 01.01.2025)

هلاي بك ايوي **Halaybekêwi** Ar. > العباسي El-'abbasiyi

خشان ايوي Recebêwi, رجب ايوي Halidêwi, خالد ايوي Bişerêwi, بشار ايوي Hişmenêwi, داود Hissikêwi, حسسك ايوي Abdülkadirêwi, عبدالقادر ايوي Esatêwi, اسعد ايوي Dawıdêwi, حنش ايوي Heneşêwi, محمود ايوي Maħmudêwi, سليمانلر Siliymenler, عالي ايوي 'aliêwi, عالي ايوي Semirler, ثامرلر 'azizağaêwi, عزيز ايوي 'azizêwi, عزيزي ايوي 'aşurler, عاشورلر, كماشلي لر Kemmeşliler, موصلي لر Musullılar,

Halaybekevi, 1700'lü yıllarda İstanbul'dan Telafer'e göç eden, şehrin en büyük ve önde gelen Türkmen aşiretlerinden biridir. Adı, bölge ağzında Alaybek

olarak telaffuz edilir; baştaki “h” düşmesi tipik bir fonetik değişimdir. “Alay” Osmanlı’da askerî birlik, “Beg” ise Farsça kökenli olarak “bilge, reis” anlamındadır. Günümüzde nüfusları yaklaşık 20 bin civarındadır; çoğunluğu Hanefî, bir kısmı Alevîdir. Eski rejim döneminde Araplaştırma politikalarıyla “El-‘Abbasi” soyundan gösterilmeye çalışılmıştır (El-‘Ubidi, 2012, s.169). Günümüzde Halaybekevi, siyasi ve toplumsal etkinliğini sürdürmekte, Sabit Muhammed Said Bişer Halaybeg El-Abbasi gibi üyeleri Irak Savunma Bakanlığı’nda Bakan olarak görev yapmaktadır. (Fuat Efendioğlu, 02.01.2025)

لاوندلي لر **Lawend+li+ler** Ar. > الطائي Et- Taii

عطولي ‘attolı, حولار Halwalar, قرجه لر Karacalar, عاشق ابوي aşikêwi

Lawendliler, Azerbaycan’dan Telafer’e göç etmiş, yaklaşık 2 bin nüfuslu Türkmen aşiretidir. İnanç olarak Bektaşî ve Hanefî mezhebine bağlıdırlar. Eski rejim döneminde Araplaştırma politikalarına maruz kalmışlardır. Aşirete الطائي Et-Taii adını takmışlardır (Telaferli, 2009, s.52).

اصلان ليلر **Aslan+lı+lar** Ar. > البرزنجي El- Berazenci

كشولي Keşşürli, كششورلي Keşşürli, اصلان ابوي Aslanêwi, عجم اوشخاري ‘ecem uşahları, چيريكلي Çirrikli, شرولي Şerrolı, Keşşolı,

Aslanlılar, Azerbaycan’dan göç ederek Telafer’in Su Mahallesi’ne yerleşmiş ve Alevî inancına sahip yaklaşık 4 bin kişilik küçük bir Türkmen aşiretidir. Saddam dönemi Araplaştırma politikalarıyla resmî kayıtlarda “البرزنجي” (El-Berazenci) adıyla anılmıştır. Telafer ağzında kol adlarında ‘ayn (‘) sesi, uzun ünlüler, iyelik eki “-êwi”, düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğu ve ünsüz ikizleşmesi gibi fonetik özellikler görülmektedir (Mutasım Efendi, 05.05.2025).

مراجلي لر **Mıraçılı+lı+lar** Ar. > البياتي El- Beyeti

الله ويرديلر Allahwêrdiler, عبيدلر ‘ubeydli, قرجه لي Karacalı, جبرائل ابوي Cibrailêwi, سلولي Sululı, علي ابراهيم ابوي ‘aliibrāhimêwi

Mıraçılılar, Türkiye’nin Maraş ilinden göç ederek Telafer’in Parçabağ Mahallesi’ne yerleşmiş yaklaşık 2.500 kişilik bir Türkmen aşiretidir. Muratlı aşiretinin bir kolu olarak Beyat kökenine dayanan topluluk, çoğunlukla Alevî, bir kısmı ise Sünnî inancına sahiptir. 1970’li yıllarda uygulanan Araplaştırma politikalarıyla resmî kayıtlarda “البياتي” (El-Beyeti) adıyla anılmıştır. Telafer ağzında kol adlarında ‘ayn (‘), dış dudak ünsüzü (w) ve düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğu gibi fonetik özellikler görülmektedir (Kasım Mıraçlı, 7.05.2024).

خوش خبرلي **Hoşhabar+lı** Ar. > المولى El- Mewle

عابدلر 'Abidliler, طلاوي Tallawi, سنجارلي Sincarlı, قره لر Karalılar,

Hoşhaberliler, Gaziantep'ten Telafer'in Su Mahallesi'ne göç eden ve Alevî inancını benimseyen yaklaşık 3.000 kişilik bir Türkmen topluluğudur. 1977'de Araplaştırma politikaları çerçevesinde "المولى" (El-Mewle) adı verilmiştir. Telafer ağzında, خ harfi ve ünlü kalınlaşması gibi özgün fonetik özellikler hâlen korunmaktadır; örneğin habar > haber örneğinde görüldüğü gibi. Bu durum, bölgedeki Türkmen ağızlarının tarihi ve sosyokültürel bağlamını yansıtmaktadır (Kasım Kara, 07.06.2025).

جلبلي **Çelep+li+ler** Ar. > الحيايى El- Heyeli

صوفلر Wahepbēkirēwi, وهب باكر ايوي Fērisēwi, فارس ايوي Paḳkızular, يقوزلر Sufılar, تاتر ايوي Tatarēwi, غافرلي لر Gafırlılar, قنولر Qadolılar, قرمز ايوي Qırmızēwi, چلب ايوي Çelepēwi, يحيى ايوي Yehyeēwi, ناصرلر Nasırlılar, ملالي لر Malalılar

Çelepler, Azerbaycan kökenli üç ailenin önce Konya'ya, ardından Telafer'e göç ederek kurduğu ve zamanla etkili bir aşiret hâline gelen topluluktur. Çelepler Mahallesi, aşiretin adını taşımaktadır (El-Reşid, 2007:89). Üyelerinin çoğu Hanefî, bir kısmı ise Alevî inancına bağlıdır. Aşiretin adı, Bektaşî ve Mevlevî geleneğinde ulu pirlere için kullanılan unvandan türemiştir. Günümüzde nüfusları yaklaşık 20.000'dir. Saddam dönemi Araplaştırma politikaları kapsamında resmî kayıtlarda الحيايى ("El-Heyeli") olarak anılmıştır. Dil açısından, kol adlarında eski Türkçe sesler (k, ğ) hâlen korunmakta, Arapçanın etkisiyle ح (h) ve dış dudak w sesleri de görülmektedir. Ünlü değişimleri a > e ("Yehyeēwi > Yahya evi") ve u > ı ("Qadolılar > Kadolular") gibi örnekler de mevcuttur.

حيولار **Heyyo+ lar** Ar. > العنزي El- Mewle – El- İnzi Heyyolar aşiretine, 1930'lu yıllarda uygulanan Araplaştırma politikaları kapsamında bir kısmına المولى ("El-Mewle"), diğer kısmına ise العنزي ("El-'Inzi") adı verilmiştir (Muhammed Nazım Hayyo, 05.05.2024).

کننولي **Genno + lu** Ar. > البو نمر Elbu- nāmır

Gennolu aşireti, Telafer'in Aşakkale mahallesinde yaşayan ve çoğunluğu Kadisiyye semtinde bulunan yaklaşık 2.000 kişilik Alevî bir Türkmen topluluğudur. Azerbaycan kökenli Aslan aşiretinin bir kolu olarak bilinir. Ahmet Hasan Bekir döneminde Araplaştırma politikaları kapsamında "Elbu-namir" adı verilmiştir. (Rıza Çolakoglu, 05.08.2019)

Baqqal + ılı + lar Ar. > الربيعي El- Rubey'i

Bakkalılar, Telafer'in Eski Hasanköyü mahallesinde yaşayan, Hanefî inancına sahip yaklaşık 1.500 kişilik bir Türkmen aşiretidir. Eskiden değermencilikle uğraşmışlardır. Eski rejim döneminde Araplaştırma politikaları çerçevesinde "El-Rubey'i" adı verilmiş olsa da asli kimliklerini korumuşlardır. Telafer ağzında aşiret adındaki k sesî hâlen kullanılmaktadır. (Riyaz Bakkal, 05.04.2019)

Mehrap + ılı + lar Ar. > الدليمي Ed- Dilimi

Mehrap aşireti, Telafer'in Turmu köyü ve Mallacesim mahallesinde yaşayan, Hanefî ve Bektaşî inancına sahip yaklaşık 4.000 kişilik bir topluluktur. Eğitim düzeyi yüksek olup, her iki evden birinde doktor bulunmaktadır. Eski rejim döneminde Araplaştırma politikaları kapsamında "Ed-Dilimi" adı verilmiş olsa da asli Türkmen kimliğini korumuştur. Telafer ağzında aşiret adındaki h (ح) sesi hâlen kullanılmaktadır. (Mutasım Efendi, 26.05.2025).

Sa' dunêwi Ar. > الهاشمي El- Heşimi

İlhanbeg aşiretinin Kale Mahallesi'nde yaşayan kolu, Alevî inancına bağlıdır. 1980'lerde Baaslaştırma politikaları kapsamında resmî kayıtlarda "El-Heşimi" adı verilmiş olsa da Türkmen kimliğini korumuştur. Telafer ağzında aşiret adındaki ع harfi Arapçadan etkilenmiş fonetik özellikler göstermektedir. (El-'ubidi, 2012, s.170)

Abba + lar Ar. > الموسوي El- Musewi

Telafer'in Parçabağ Mahallesi'nde yaşayan bu aşiret, Alevî mezhebine bağlıdır ve nüfusu yaklaşık 2.500 kişidir. 'Aba' sözcüğü gibi eski Türkçe kelimeler ağızda hâlen kullanılmakta ve fonetik özelliklerini korumaktadır. 2003 sonrası yaşanan çatışmalarla tanınan aşirete, eski rejim döneminde Araplaştırma kapsamında "El-Musewi" adı verilmiş olsa da asli Türkmen kimliğini sürdürmüştür. (Rıza Çolakoğlu, 05.08.2025)

Bazı Aşiret ve Kol Adlarının Ses Bilgisi Açısından İncelenmesi**Kalınlık–İncelik Uyumunun Bozulması**

e → a "eḥmetêwi" > ahmet evi, "ḥeccîêwi" > hacı evi

Düzlük–Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

u → ı, ü → i

ķurutlı > kurutlu, ĥimolı > himolu, ‘aboşlı > aboşlu, mansorlı > mansorlu, meyolı > meyolu, purķıllı > purkullu, Şeffolı > Őeffolu, ķadoşlı > kadoşlu, ‘allolı > allolu, ‘âlolı > alolu, ‘attolı > attolu, keşşürli > keşşürlü, keşolı > keşolu, Şerrolı > Őerrolu, sululı > sululu, dawıdlılar > davutlular, dawıdewi > davut evi, güllürliler > güllürlüler

Ünlü İncelmesi u → ü, a → e,

cüm‘eli > “cumalı”, ĥelepewi > “halep evi”, yeĥyeewi > “yahya evi”, Őiĥ‘ümerewi > “Şeyh ömer evi”, ĥemmedewi > “muhammed evi”, ĥemmedaywaz uşahları > “muhammed ayvaz çocukları”, Őeliĥliler > “salihliler”, ‘cemewi > “acem evi”, ‘elken ewi > “alkan evi”, mercenewi > “mercan evi”, ‘erebewi > “arap evi”, yēsinewi > “yasin evi”, ĥesenewi > “hasan evi”, ĥesen selmenewi > “hasan selman evi”, musaĥesenewi > “musa hasan evi”, ‘abbashesenewi “abbas hasan evi”, biĥereliler > biĥareliler, ferĥetliler > ferhatlılar, silimenewi > süleyman evi

Ünlü Kalınlaşması : a > e , e > a

ĥalwalar > helvalar, baĥçalı > baĥçeli, ca‘farlar > caferler, ‘elken ewi > “alkan evi”

Ünlü Uzaması

yēsinewi > yasin evi, nāzarlılar “nazarlılar”, wāwılar “vavılar” Őorbālar “ĥorbalar, ĥorbalılar” bigātlar “bigatlar”, pirnāzarlılar “pirnazarlılar”, ĥāfizewi “hafız evi”, ‘āliewi “āli evi”, wārķalılar “varkalılar”, ‘āliewi “ali evi”, ma‘cēnewi “mecan evi”, fērisewi “faris evi”, waĥepbēkirewi “veĥap bekir evi”, sēlibliler “selbililer, selvililer”.

Ünlü Düşmesi

‘aliŐiĥewi > ali Şeyh evi, Őiĥ‘ümerewi > Şeyh ömer evi, Őiĥlar > Şeyhler

Ünlü Değişimi

ĥiseyinewi > hüseyin evi, ‘ümerewi > ömer evi, Őiĥ‘ümerewi > Şeyh ömer evi, tufanlılar > tofanlılar, mallaĥemmed ewi > mola ahmet evi, malla elyesewi > mola ilyas evi, elyesewi > ilyas evi, dawıdewi > davut evi, naccarlılar > neccarlılar, hacirewi > hacir evi, miradewi > murat evi, köyliler > köylüler, ķurutlı > kurutlu, ĥimolı > himolu, ‘aboşlı > aboşlu, mansorlı > mansorlu, keşşürli > keşşürlü, purķıllı > purkullu ķadoşlı > kadoşlu, ‘allo+lı > allolu, sımmolı > simmolu, meyolı > meyolu, kötiler > kötüler, meĥraplılar > miĥraplılar, miraĥılılar > maraşlılar, güllürliler > güllürlüler, miradlılar > muratlılar, silimenewi > süleyman evi

Ünlü Daralması

e > i ‘alışihêwi > ali şeyh evi, şih‘ümerêwi > şeyh ömer evi, şihlar > şeyhler

Ünlü Türemesi ortada “b” ve “h” seslerinin türemesi

pambuêwi > pamuk evi, hıssikêw > issik evi

Ünsüz İkizleşmesi

dêweççiêwi > deveci evi, lappalı > lambalı, çeppişêwi > çepiş evi, keşşürlü > keşürlü, çirrikli > çirikli, hecciler > hacılar, seyyidwahepêwi > seyit vehap evi, seyyidabdullaêwi > seyit abduallah evi

Ünsüz Düşmesi

lappalı > lambalı

Gurup Düşmesi

hemmed bekkerêwi > muhammed bekker evi, hemmednuriêwi > muhammed nuri evi, mallahemmed êwi > mola muhammed evi

Ünsüz Değişimi

bişerêwi > pişer evi, mıraçılılar > marşlılar, dêweççiêwi > deveci evi, halifeêwi > halife evi, dudahêwi > dudak evi, hâfızêwi > hafız evi, penzinêwi > benzin evi, şorbâlar > çorbalar, köçerliler > göçerliler, hoşhabarlı > hoşhaberli, wâwılar > vavılar, aswadlı > asvatlı, muzawarçiêwi > muzavarcı evi

Aşiret ve Kol Adlarının Şekil Bilgisi Açısından İncelenmesi

isim + isim + iyelik eki	isim +yapım eki (lı, li, lu, lü)	isim + lar\ler	isim + yapım eki (lı, li, lü, lu) + lar\ler
Efendi+êw+i	Cüm‘e+li	Wâwı+lar	Pirnâzar+lı+lar
Halife+êw+i	Heyyo+lu	Kaızı+lar	Cemmo+lu+lar
Ehmet+êw+i	‘acraw+lı	Zabbu+lar	Leli+liler
Sefer+êw+i	Hiniz+li	Taħhan+lar	Köçer+li+ler

Hecci+ew+i	Qurut+lı	Keşşi+ler	Nazar+lı+lar
Dudağ+ew+i	Hımo+lı	Hemet+ler	Elyes+li+ler
Hızır+ew+i	Aswad+lı	Şerro+lar	Çawuş+lu+lar
Kermuş+ew+i	‘aboş+lı	Muhhi+ler	Hudu+lu+lar
Halaf+ew+i	Naccar+lı	Şezzi+ler	Acem+li+ler
Buzi+ew+i	İnsaf+lı	Heci+ler	Şulhe+li+ler
İsma ‘il Abbas+ew+i	Mansor+lı	‘Ası+lar	Necme+li+ler
Errim+ew+i	Feroğ+lu	Şorbā+lar	Hebiş+li+ler
Şeleş+ew+i	Feniş+li	Sini+ler	Mala+lı+lar
Mercen+ew+i	Fetteh+li	‘asker+ler	Malla+lı+ar
Mişko+ew+i	Önbaş+lı	Ca‘far+lar	Ťahhan+lı+lar
Hāfizevi	Meyo+lı	Ƙoca+lar	‘a+li+lier
‘abbas+ew+i	Hemoş+lı	Hecci+ler	Hemo+lı+lar
Efendi+ew+i	Purkıl+lı	Şeker+ler	Issik+li+ler
Emin+ew+i	Şeffo+lı	Mihi+ler	Se‘id+li+ler
Bekir+ew+i	Nesil+li	Köti+ler	Melleh+li+ler
Çissi+ew+i	Lappa+lı	Bigāt+lar	Hadro+lı+lar
Simmi+ew+i	Bağça+lı	‘aşur+ler	Helle+li+ler
‘cem+ew+i	Deli+li	Halwa+lar	Heneş+li+ler
‘osman+ew+i	Şaraf+lı	Ƙaraca+lar	Sa‘id+li+ler
Ahmo+ew+i	Ƙadoş+lı	Pağkızı+la	‘abbas+lı+lar
Merroş+ew+i	‘allo+lı	r Heyyo+lar	Muşşo+lı+lar
Matto+ew+i	‘âlo+lı	Abba+lar	Biçere+li+ler
‘elken+ew+i	Sılo+lu		Bekker+li+ler
‘adli+ew+i	‘eni+li		Halu+lu+lar

Mařar+êw+i	Sebil+li		Sılo+lı+lar
Muřtu+êw+i	‘ezzo+lu		Naccar+lı+lar
Ƙadoř+êw+i	Sımmo+lı		Güllür+li+ler
Sa‘dun+êw+i	‘atto+lı		Ƙarabař+lı+lar
Ƙalid+êw+i	Keřřür+li		Çürık+li+ler
Hişeyin+êw+i	Keřo+lı		Ƙımru+lu+lar
Zeynel ‘abdin+êw+i	şerro+lı		Gü+li++li+ler
İslamƘaddo+êw+i	Çirrik+li		řiĥo+lu+lar
‘ümer+êw+i	‘ubeyd+li		Sēlib+li+ler
Eĥmet+êw+i	Sulu+lı		Güdĥi+li+ler
Reşid+êw+i	Sincar+lı		‘ızdo+lu+lar
Ma‘cēn+êw+i			Ferĥet+li+ler
Ĥeyder+êw+i			Ĥeyder+li+ler
Ĥemmed+êw+i			Tufan+lı+lar
Cömert+êw+i			Çolak+lı+lar
‘abdulƘadir+êw+i			Köy+li+ler
Yunus+êw+i			‘ato+lı+lar
‘osman+êw+i			Sincar+lı+lar
Sub+êw+i			Del+li+ler
Zeker+êw+i			Mırad+li+lar
‘abdulla+êw+i			WārƘa+lı+lar
Ĥelep+êw+i			Ƙayıř+lı+lar
‘addo+êw+i			Dawıd+lı+lar
Summo+êw+i			Balu+lu+lar
Ƥabo+êw+i			Musul+lı+lar

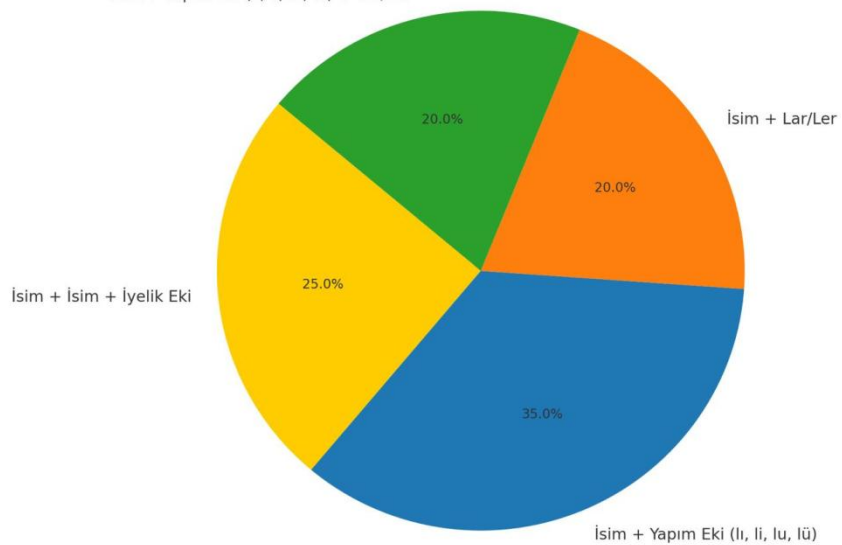
Şih'ümer+êw+i			Kemmeş+li+ler
Ṭufan+êw+i			Aslan+lı+lar
Pambuḥ+êw+i			Mıraç+lı+lar
Kermoş+êw+i			Ḳara+lı+lar
Sa'id+êw+i			Çelep+li+ler
Cecco+êw+i			Ġafir+lı+lar
Yeḥye+êw+i			Ḳado+lı+lar
Ḳadoş+êw+i			Mala+lı+lar
'alişih+êw+i			Gennolular
'abbas+êw+i			Baḳkal+lı+lar
Çeppiş+êw+i			Mehrap+lı+lar
Ḥemmed Bekker+êw+i			
Ḳuli+êw+i			
Ḥecci+êw+i			
Ḥadoş+êw+i			
Yunus+êw+i			
Emin+êw+i			
'ereb+êw+i			
Ḥemmednuri+êw+i			
Feris+êw+i			
Yetim+êw+i			
Ḳado+êw+i			
Wahep+êw+i			
Yēsın+êw+i			
Musa+êw+i			

Çoban+êw+i			
Malaali+êw+i			
Hoddo+êw+i			
‘abdeli+êw+i			
Hesen+êw+i			
Abdal+êw+i			
Hadoş+êw+i			
Kermoş+êw+i			
Weyyis+êw+i			
Nuhi+êw+i			
Hesen Selmen+êw+i			
Mallaħemmed+êw+i			
Ceħveri+êw+i			
Mustafa+êw+i			
Malla Elyes+êw+i			
Hemmed+êw+i			
Musaħesen+êw+i			
‘abbashesen+êw+i			
Yunus+êw+i			
Zeynel+êw+i			
Derwiş ‘ali+êw+i			
‘aliçolağ+êw+i			
‘aşur+êw+i			
Zel ‘abdin+êw+i			
‘abdulla+êw+i			

Keber+ew+i			
Hemmo+ew+i			
İsma'il Selmen+ew+i			
Seliħ+ew+i			
Seyyid+ew+i			
Seyyidwahep+ew+i			
Seyyidabdulla+ew+i			
Penzin+ew+i			
Yunus+ew+i			
Seyyidħesen+ew+i			
Feraç+ew+i			
ħalit+ew+i			
Hacir+ew+i			
Abdal+ew+i			
Farħan+ew+i			
Semir+ew+i			
Mırad+ew+i			
Seliħ+ew+i			
Silimen+ew+i			
Elyes+ew+i			
İdris+ew+i			
Ballo+ew+i			
Şiħed+ew+i			
Mecid+ew+i			
Muzawarçi+ew+i			

Dêweççi+êw+i			
Dawıd+êw+i			
Halaybek+êw+i			
Bişer+êw+i			
Halid+êw+i			
Hişmen+êw+i			
Eşat+êw+i			
‘abdülkadir+êw+i			
Hişsik+êw+i			
Dawıd+êw+i			
Heneş+êw+i			
Maħmud+êw+i			
‘aziz+êw+i			
‘azizağa+êw+i			
‘āli+êw+i			

Aşiret ve Kol Adları Şekil Bilgisi Açısından İncelenmesi
İsim + Yapım Eki (lı, li, lü, lu) + Lar/Ler

Şekil 3. Aşiret ve Kol Adlarının Şekil Bilgisi Açısından İncelenmesi

Sonuç

Telafer ilçesindeki Türkmen aşiret adlarının, özellikle 20. yüzyılın başından itibaren uygulanan Araplaştırma politikaları doğrultusunda nasıl değiştiği ve halkın bu değişikliklere karşı gösterdiği direnişin incelendiği bu çalışma; Türkmenlerin kültürel kimliklerini ve tarihi hafızalarını koruma çabalarını açıkça ortaya koymaktadır. Araplaştırma süreçleri, aşiret adlarının Türkçeden Arapçaya dönüştürülmesiyle birlikte, Türkmen kimliğinin silinmesi ve asimilasyonu amaçlanmış olsa da, halk arasında bu değişiklikler büyük ölçüde kabul görmemiştir. Türkmenler, geleneksel aşiret adlarını kullanmaya devam etmiş, bu da onların kimliklerini ve kültürel miraslarını yaşatma noktasında önemli bir direnç göstermiştir. Aşiret adları, yalnızca birer toplumsal aidiyet ifadesi değil, aynı zamanda kültürel bir hafızadır ve halk arasında hala orijinal şekliyle kullanılmaktadır. Bu durum, halkın tarihi ve etnik bağlarını koruma kararlılığını yansıtmaktadır. Ayrıca, araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Araplaştırma sürecinde en çok aşiret adlarına “Et-Taii” ve “El-Mewle” adlarının verildiğini ortaya koymaktadır. Bunun başlıca nedeni, Irak’taki en büyük aşiretlerden birinin Et-Taii ile El-Mewle’nin olmasıdır. Bu durum, baskıcı politikaların halkın tarihî ve kültürel bağları üzerinde doğrudan etkide bulunmaya çalıştığını, ancak halkın geleneksel adları koruma çabasının devam ettiğini göstermektedir. Fonetik açıdan da önemli bulgulara ulaşılmıştır. Arapçanın etkisiyle yaşanan ses değişimleri, Türkmen adlarının fonetik yapısının değişmesine yol açmış, ancak yine de adların Türkçe kökenli kimliğini koruyan bazı özellikler devam etmiştir. Özellikle, Telafer Türkmen ağızlarında görülen Arapçaya özgü bazı sesler, bu kültürel etkileşimin somut izleridir. Sonuç olarak, bu çalışma, Telafer’deki Türkmen aşiret adlarının, sadece bir kimlik ve aidiyet aracı değil, aynı zamanda bir kültürel direniş ve hafıza unsuru olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Türkmenler, tarihsel süreçte yaşadıkları etnik ve kültürel baskılara rağmen, kimliklerini ve adlarını korumaya yönelik güçlü bir direnç sergilemişlerdir. Bu durum, halkın kültürel belleğini, toplumsal aidiyetini ve tarihi geçmişini yaşatma çabalarının bir yansımasıdır.

Kaynakça

- Aboş, K. A. (1969). *Sevre't Telafer 1920 Miladi: Ve'l Haraket'ül Vataniyet'ül Uhra V'i Mantakat'ul Cezire*. Baghdad, Iraq: El-Azhar Basım ve Yayın Matbaası.
- Bayatlı, H. K. (1996). *Irak Türkmen Türkçesi*. Ankara, Turkey: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Buluç, S. (2007). Irak Türk ağızlarının bazı ses özellikleri. In Z. Korkmaz (Ed.), *Makaleler* (s. xx–xx). Ankara, Turkey: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Demirci, F. (1991). *Irak Türklerinin dünü-bugünü*. Ankara, Turkey: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- El-Hürümüzi, E. (2005). *El-Türkman ve'l Vatan el-Irak* (Vol. 3). Beirut, Lebanon: Dar-ül Arabiya li'l Mevsuat.
- El-Reşid, R. A. (2017). *El-Veciz Vi'it Tarih Telafer*. Istanbul, Turkey: Kerkük Vakfı Yayınları.
- El-'Ubîdî, Y. S. İ. (2012). *Telafer Vi'l 'Ahd'ul Meleki 1921-1958* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Musul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Mosul, Iraq.
- Güngör, E. (1997). *Türk kültürü ve milliyetçilik*. Ankara, Turkey: Ötüken Neşriyat.
- İbrahim Halil Ahmed, & Cafer Abbas Hamidi. (t.y.). *Tarih el-İrak el-Muasır* (s. 45). [Yayın yeri eksik]: [Yayınevi eksik].
- Kerkük Gazetesi. (t.y.). *Telafer Kaçakç katliamı*. <https://www.quora.com/How-should-media-outlets-responsibly-report-on-missing-persons-cases>
- Muhammed, İ. S. (2013). Telafer Vi'l Masadur'ul Tarihiyye Ve'l Coğrafyya Hilal El-Usur'ul İslamiyye. *Musul Üniversitesi Araştırmaları Dergisi*, 4(112), 4.

Saatçi, S. (2015). *Irak Türkmen boyları oymaklar ve yerleşime bölgeleri* (2. Baskı). Istanbul, Turkey: Ötüken.

Yılmaz, S. (2005). *Irak Türkmenlerine yapılan katliamlar ve bunun Türk kamuoyuna yansımaları (1924-1959)* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, Turkey.

References

Aboş, K. A. (1969). *The Telafer revolution of 1920 and other national movements in the Jazira region*. Baghdad, Iraq: Al-Azhar Printing and Publishing Press.

Bayatlı, H. K. (1996). *Iraqi Turkmen Turkish*. Ankara, Turkey: Atatürk Supreme Council for Culture, Language and History, Turkish Language Association Publications.

Buluç, S. (2007). Some phonological features of Iraqi Turkish dialects. In Z. Korkmaz (Ed.). Ankara, Turkey: Turkish Language Association Publications.

Demirci, F. (1991). *The past and present of the Iraqi Turks*. Ankara, Turkey: Turkish Historical Society Press.

El-Hürümüzi, E. (2005). *The Turkmens and the Iraqi homeland* (Vol. 3). Beirut, Lebanon: Dar al-Arabiya for Encyclopedic Publications.

El-Reşid, R. A. (2017). *A concise history of Telafer*. Istanbul, Turkey: Kirkuk Foundation Publications.

El-'Ubîdî, Y. S. İ. (2012). *Telafer during the monarchical era (1921–1958)* (Unpublished master's thesis). University of Mosul, Mosul, Iraq.

Güngör, E. (1997). *Turkish culture and nationalism*. Ankara, Turkey: Ötüken Publications.

İbrahim Halil Ahmed, & Cafer Abbas Hamidi. (n.d.). *The contemporary history of Iraq* (p. 45). [City of publication missing]: [Publisher missing].

Kerkuk Gazetesi. (n.d.). *The Telafer Kaçakç massacre*. Retrieved from <https://www.quora.com/How-should-media-outlets-responsibly-report-on-missing-persons-cases>

Muhammed, İ. S. (2013). Telafer in historical and geographical sources throughout the Islamic ages. *Journal of Mosul University Research Studies*, 4(112), 4.

Saatçi, S. (2015). *Iraqi Turkmen tribes, clans, and settlement areas* (2nd ed.). Istanbul, Turkey: Ötüken Publications.

Yılmaz, S. (2005). *Massacres committed against Iraqi Turkmens and their reflections in Turkish public opinion (1924–1959)* (Master's thesis). Retrieved from Ankara University Open Archive. (Published Master's Thesis).

دراسة اجتماعية لغوية لاسماء بعض العشائر التركمانية في تلعفر

محمد عبدالغني الياس

المديرية العامة لتربية نينوى، ثانوية البيرق للتعليم التركماني

المستخلص

تهدف هذه الدراسة إلى تحليل أسماء القبائل التركمانية في منطقة تلعفر من منظور اجتماعي لغوي دقيق، ويركز البحث بشكل أساسي على آثار سياسات التعريب التي تبنتها الحكومات العراقية المتعاقبة بعد عام 1920 على الهوية التركمانية، وذاكرتها اللغوية واستمراريتها الثقافية. إذ تُعد أسماء القبائل في هذا السياق أكثر من كونها مجرد مسميات، فهي مؤشرات أساسية لهوية جماعية، وانتماء تاريخي، ووسائل مقاومة ثقافية.

وقد اشتملت عينة الدراسة على 41 اسم قبيلة، وعشيرة وعائلة محددة في منطقة تلعفر، حيث تم تحليل هذه الأسماء اعتماداً على الوثائق التاريخية، والمصادر الشفوية، وبيانات الميدان، مع التركيز على الفترات والممارسات الإدارية التي سعت خلالها السلطات إلى تعريب الأسماء، وأظهرت النتائج أن العديد من الأسماء ذات الأصل التركماني قد حاولت السلطات استبدالها بأشكال عربية رسمية، إلا أن المجتمع التركماني

حافظ على استعمال اسمائه التقليدية في الحياة اليومية، رافضاً التغيير المفروض. كما تم تحليل التغيرات الصوتية التي طرأت على هذه الأسماء في ضوء تأثير اللغة العربية، مع ملاحظة استمرارية الهيكل الأصلي في الاستعمال الشعبي.

وتخلص الدراسة إلى أن أسماء القبائل التركمانية في تلعفر ليست مجرد مؤشرات هوية، بل هي رموز بارزة للمقاومة الثقافية، وتؤكد الدور المحوري لهذه الأسماء في الحفاظ على الهوية التركمانية واستمرارية التراث اللغوي والثقافي للمجتمع.

الكلمات المفتاحية: التركمان، تلعفر، أسماء العشائر، التعريب، السياسة اللغوية.